

TÜRK TİYATROSUNDA YAVUZ SULTAN SELİM*

*Necmettin ÖZMEN***

ÖZET

Türk edebiyatında, belli dekorlarla donatılmış sahnesi, perdesi ve yazılı metni olan Batılı anlamdaki tiyatro, Tanzimat'tan sonra görülür. Acemice verilen ilk örneklerden sonra Darülbeyazıt'ın kurulması ve Cumhuriyetin tiyatroya verdiği büyük önemle hem teknik açıdan hem içerik hem de yazar sayısı açısından gelişerek bugünlere gelir. Yaklaşık yüz elli yıllık bir geçmişe sahip Türk tiyatrosunda Türk tarihi ile ilgili metin sayısı çok azdır. Türk tarihinin önemli konu-olayları olan Göktürklerin kuruluşu-yıkılışı, Göktürk kitabeleri, Uygurların kuruluşu-yıkılışı, Karahanlılar, Türklerin Asya içinde dağılışı, Malazgirt Savaşı, Selçuklular, Ankara Savaşı, İstanbul'un fethi, Hilafet meselesi, Viyana Kuşatması, Lale Devri, Batılılaşma çalışmaları, Tanzimat dönemi ve Türk hayatında ortaya çıkan ikilikler, I. Dünya Savaşı, Kore Savaşı, Kıbrıs harekâtı ve bu tarihî konu-olaylar etrafındaki hakanlar-sultanlar-kahramanlıklar-yenilgiler-başarılar-başarısızlıklar henüz çok az anlatılmıştır. Osmanlı Devleti'nin dokuzuncu padişahı olan Yavuz Sultan Selim, Fatih Sultan Mehmet'in torunu, II. Beyazıt'ın oğlu, Kanuni Sultan Süleyman'ın babasıdır. Onun Osmanlı-Türk tarihinde mümtaz bir yeri vardır. Hilafet kurumunu Osmanlı Devleti'ne taşımış, Osmanlı Devleti'ni toprak olarak çok genişletmiştir. Buna rağmen Yavuz Sultan Selim Türk tiyatrosunda çok az anlatılmış-ışlenmiştir. Bu çalışmada Yavuz Sultan Selim'e dair yazılmış ve kitap olarak basılmış olan üç tiyatro eseri konu edilmiş, önce, en az iki eserde birden, sonra ayrı ayrı olarak her bir eserde, Yavuz Sultan Selim karakterinin öne çıkan özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Yavuz Sultan Selim, Türk tiyatrosu, tarih, tiyatro eseri.

Giriş

Türk edebiyatında, Batılı anlamındaki tiyatro yani özel olarak düzenlenmiş sahnesi, perdesi, yazılı metni olan tiyatro, Tanzimat'tan sonra görülür. Bugün her ne kadar doğruluğu akademik çevrelerde tartışmalı olsa da Batılı anlamda ilk tiyatro eserinin Şinasi'nin *Şair Evlenmesi* (1860) olduğu

* Makalenin Geliş Tarihi: 10.12.2018 / Kabul Tarihi: 15.02.2019.

** Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü / necmettinozmen94@gmail.com

bilgisine çok sayıda kaynaktan rastlanır. Türk tiyatrosu bu ilk adımdan sonra Batı'dan yapılan tiyatro tercüme-adaptasyonlar ve Türk yazarlar tarafından kaleme alınan oyunlarla gelişir.

Namık Kemal *Vatan Yahut Silistre* ve *Celaleddin Harzemşah* adlı eserleri ile Türk tiyatrosunda, konusunu tarihten alan tiyatrolara ilk örnekleri verir. Namık Kemal'den sonra Abdülhak Hamid Tarhan *İlhan, Turhan, Hakan* ve *Kanuni'nin Vicdan Azabı* adlı oyunlarında tarihî konuları işler. Servet-i Fünûn Dönemi yazarları tiyatroya fazla ilgili göstermez veya eserlerini II. Meşrutiyet'in ilanından sonra verir. Şengül (2008), "Servet-i Fünûn dönemi, tiyatro edebiyatımız açısından oldukça kısırdır... Bu dönemde tarihe yönelik yoktur" der (s.31). Bu sebeple II. Meşrutiyet'e kadar Namık Kemal ve Abdülhak Hamid'in eserleri dışında Türk tarihini konu edinen tiyatro eseri yoktur. II. Meşrutiyet'in getirdiği serbestlik ortamı ile Türk tiyatrosu tarihî konulara yer vermeye başlar. Tarihî oyunlardaki bu artışı Şengül (1998), "Meşrutiyet dönemi Türk tiyatrosu içerisinde en çok eser verilen türün tarihî ve belgesel oyunlar olduğu bilinen bir gerçektir." (s.83) şeklinde açıklar. Şengül (1998), II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet Dönemi'ne kadar tarihî konuları işleyen tiyatroların genel durumuna ilişkin:

"Bu dönemde yaşanan siyasi ve içtimai değişiklikler, gerçek mesleği yazarlık olmayan, hatta birçoğu tiyatroyu yeterince tanımayan yazarlar tarafından anlatılmaya başlanmıştır. Bu durum tiyatronun gerektiği gibi kabul görmesini ve gelişmesini engellemiştir. Kaleme alınan eserlerin büyük bir çoğunluğu siyasi ve içtimai değişikliklerin propagandasını yapmaya yöneliktir... Meşrutiyet hadisesinin meydana getirdiği siyasi gelişmelerin heyecanı ile kaleme alınan eserlerin birçoğu, yeni rejimin idarecilerine yaranmak için, geçmişi karalama yarışındadır. Bu dönemde Sultan Abdülhamid ve dönemini anlatan piyeslerin sayısının fazla olması da bu yüzdendir." (s. 393).

bilgisini verir. Şengül (2008), Osmanlı tarihini işaret ederek: "II. Meşrutiyet Dönemi'nde az da olsa taht kavgaları ve bu kavgaların sebep olduğu olumsuzluklara yer verilmiştir" der (s.34). Aynı eserinde Şengül (2008) şunları da ekler:

"Bu dönemde konusunu tarihten alan oyunların büyük bir kısmı Sultan II. Abdülhamid dönemini anlatan tiyatro eserleridir. Bu eserlerin

neredeysse tamamına yakını Sultan Abdülhamit'in şahsiyeti ve uyguladığı rejimi tenkit etmek maksadıyla kaleme alınmıştır.” (s. 34).

Kaygana (2002), daha geniş bilgi için Şengül'ün doktora tezini işaret ederek Meşrutiyet sonrası, tarihî Türk tiyatrosundaki konu çeşitliliğine dair şu tasnifi verir:

1. *Abdülhamid ve Eski Rejimi Tenkid Eden Piyesler*
2. *Abdülhamid'in Şahsiyetini Tenkid Eden Piyesler*
3. *Eski Rejimin İcraatını Tenkid Eden Piyesler*
4. *Meşrutiyet Sonrası Gelişen İdeolojileri Savunan Piyesler*
5. *Yeni Yönetim ve Rejimi Anlatan Piyesler*
6. *Meşrutiyet Sonrası Harplere Temas Eden Piyesler*
7. *Meşrutiyet Sonrası Gelişen Siyasi Olaylara Temas Eden Piyesler (s.16).*

Yukarıdaki tasnife başlık olan konuların bazıları tarihî olma-olmama konusunda tartışmalıdır. Çünkü bir şeye tarih veya tarihî denmesi için üzerinden ne kadar süre geçmesi gerektiği, o şeyin etkilerinin bitmiş olup olmaması, şeye dair yazılıp çizilenlerin belge kabul edilip edilemeyeceği, belgeleri yorumlayanların bakış açısının objektif olup olamayacağı vb. hususlar halen tartışılmalı konulardır. Bu sebeple II. Meşrutiyet Dönemi'nde II. Abdülhamit'i anlatan oyunların tarihî olup olmadığı, hele II. Meşrutiyet sonrası gelişen ideolojileri, yeni yönetimi, II. Meşrutiyet sonrasındaki harpleri-siyasi olayları anlatan oyunların tarihî olup olmadığı ise çok daha fazla tartışmalıdır. Bahsedilen oyunların anlatma zamanları 1923'ten önce olduğuna göre tasnifte yer alan birçok şeyin etkisi, anlatma zamanında halen devam etmektedir, üzerinden çok az zaman geçmiştir. Bugünden bakıldığında, bunlara tarihî şeyler denilebilir ancak anlatma zamanı esas alınınca bunu söylemek zordur. Esas itibariyle söylemek istediğimiz şudur. II. Meşrutiyet sonrasında Osmanlı tarihine, Osmanlının başarılı dönemlerine çok fazla dönülmemiştir.

Osmanlı Devleti'nin yozlaşmış kurumlarını, içi boşaltılmış anane ve inançlarını, yönetim bozukluğunu, cehalet gibi olumsuzluklarını malzeme olarak kullanan ilk yazarın Musahipzâde Celal olduğunu söyleyen Karaca (2015), 1908 ile 1923 arasında Türk tiyatrosundan bahsettiği yazısında şöyle der:

“Devamlı değişen sosyal ve politik ortam, zevk ve düşünceleri de değiştirmiştir. Eski ile Cumhuriyet arasında bir köprü vazifesi gören Meşrutiyet eskiye ait değerler ve kurumlar tartışılır hale gelirken yerlerini alacak yeni değer ve kurumlara ilişkin arayışlar başlamış, bütün tesirlere açık olan Meşrutiyet’ten sonra da özellikle hürriyet konusunu işleyen romantik tarihsel oyunlar ağırlık kazanmıştır” (s. 645-46).

II. Meşrutiyet Dönemi’nde tiyatro eserlerinin konu çeşitliliğine vurgu yapan And (2014), bu dönemdeki gelişmeleri şöyle izah eder:

“Bu dönemin siyasal ve kamusal hayatında en büyük sarsıntılar, dış olaylar ve savaşlardan kaynaklanıyordu. 1908’de Bulgaristan’ın bağımsızlığını ilan etmesi, Girit anlaşmazlığının başlaması, Girit’in Yunanistan’a katılışını ilan etmesi, 1910’da Arnavutluk isyanı, Girit meclisinin Yunan kralına bağlılık yemini etmesi; 1911’de Yemen ve Malisor (Katolik Arnavutluk) ayaklanması, İtalya’nın Osmanlı Devleti’ne savaş açması ve Trablusgarp Savaşı’nın birinci mütarekesi, Arnavutluk’un bağımsızlığını ilan etmesi; 1913’te Osmanlı’nın Edirne’yi ve Kırklareli’ni geri alması, Bükreş Barış Antlaşması, Osmanlı-Bulgar Barışı; 1914 Osmanlı donanmasının Sivastopol’ü bombardımanı ve Birinci Dünya Savaşı’na girişi, Sarıkamış hareketinin başlaması; 1915’te Çanakkale Savaşı’nın başlaması, düşman askerlerinin Çanakkale’den çekilişi gibisinden savaş ve olaylar tiyatro yaşamını da geniş ölçüde etkiliyordu. Tiyatro oyunlarında özellikle, Girit olayının, İtalya ve Balkan Savaşları’nın, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı’nın izlerini buluyoruz. Bu oyunlarda amaç; yakın ve çağdaş savaşları sahneye taşıyarak kahramanlık sahneleriyle halkın moralini yükseltmek, direnme gücünü artırmaktır” (s. 147).

And’ın ifadelerinden anlaşılan şudur: Genel manada, o günün etkileri devam eden meseleleri hariç, Osmanlı tarihinin çok önemli olay-kışileri tiyatro yazarları için, henüz yeterince keşfedilmemiştir. And (1983), II. Meşrutiyet Dönemi’nde Türk tiyatrosunun misyonunu anlatırken şunu da ifade eder: “Aslında yapılmak istenen; hem halka yönelik hem de halka yararlı olan, onun kültür düzeyini yükseltecek, bir bakıma güdümlü ve yararlı halk tiyatrosunun temelleri atılmak istenmiştir” (s. 366). Türk tiyatrosu, bu şekilde Cumhuriyet’e kadar gelir. Buttannı (2006), Cumhuriyet’in ilk dönem tiyatrolarında hangi konuların işlendiğine dair şunları söyler:

“Avrupa tiyatrosundan etkilenen Türk yazarları, yazdıkları oyunlarda öncelikle, Osmanlı toplumundan modern Türk toplumuna geçilirken yaşanan sancuları, geçmişte yaşanan sorunları, toplumdaki yozlaşmayı, ahlâk çöküntüsünü toplumsal boyutuna ağırlık vererek eleştirel bir gözle gündeme getirdiler.” (s. 204).

Bu ifadeler, Cumhuriyet’in ilk tiyatro eserlerinde Tanzimat öncesine çok gidilmediğini gösterir. Kaygana (2002), 1923-1940 arasındaki, bir manada Cumhuriyet’in ilk yıllarında, tarihî oyunlarda Osmanlı Devleti’nin konu edildiğini şöyle anlatır:

“Bu eserlerde Osmanlı, Türklükten uzak, baskıcı, halkına zulmeden, siyaset, askerlik, adalet, vergi ve eğitim sistemleri çökmüş, Anadolu’yu ihmal etmiş, kadını ikinci sınıf insan olarak ve cinsellik sembolü olarak gören, zevke ve eğlenceye düşkün, Milli Mücadeleyi engellemeye çalışıp işgalcilerle işbirliği yapmış kişilerce yönetilen bir devlet olarak karşımıza çıkar. Yazarlar Osmanlı tarihini, Türk tarihinden ayrı, taassubun hüküm sürdüğü, Türk kültüründen uzaklaşıp Arap kültürüne girilen karanlık bir dönem olarak nitelendirir.” (s. 495).

Kaygana’nın incelediği 48 tiyatro metninin 22’sinde bu ve buna benzer temalar işlenir. Bu ilk dönem Cumhuriyet tiyatrolarında Osmanlı Devleti’nin, dolayısıyla idarecilerinin, olumlu yanının görmezden gelindiğinin ifadesidir.

Ortaylı (2001) Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki tiyatroları konu ederken şunu söyler: “Eserlerin çoğu da mektep müsamereleri ve Halkevleri için hazırlanmış, derinliği olmayan metinlerdir. Resmî tarihçilik paralelindeki bu Türk tarihî oyunlarının Türk tiyatro edebiyatına çok şey kazandırmadığı zamanla anlaşılacaktır.” (s. 167). Yılmaz (2002) *1940-1950 Arası Konusunu Türk Tarihinden Alan Tiyatrolar* adlı tezinde; İslâmiyet öncesi Türk tarihini anlatan 5, Osmanlı dönemini anlatan 3, Selçuklu dönemini anlatan 1 eserin olduğunu; incelemesine konu olan diğer tüm eserlerin Millî Mücadele’yi anlattığını, Osmanlı dönemini anlatan *Köroğlu* adlı eserin Bolu Beyi’ne karşı verilen mücadeleyi *Barbaros’un Cezayirli-Tunuslu Endülüs Müslümanlarını İspanyol ve Fransızların baskısından kurtaran Barbaros’un Venediklilere karşı verdiği mücadeleyi, Nedim ve Lale Devri* ise Sultanın sarayında şaşaalı bir hayata dalarak halkın sorunlarını unutuşunu konu ettiğini söyler (s. 210-211). Bu eserlerin ikisi Osmanlı sultanlarını kötüler, diğeri ise Barbaros’u

anlatır. Buradan şu çıkarılabilir: Cumhuriyet devrinde, 1950'lere kadar Türk tiyatrosunda Osmanlı Devleti-yöneticileri olumlu tarafları ile işlenmez.

Önertoy (t.y.), *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Tiyatro* adlı eserinde 1950-1970 arasında efsane ya da tarihe dayanarak çağın eleştirisini yapan yazarlara göz atıldığında, Güngör Dilmen, Turan Oflazoğlu, Erol Toy, İsmet Küntay'ın öne çıktığını söyler (s.175). Karaca (2015) 1950-1960'lı yılların tarihî şahsiyetler etrafında eser veren yazarlarına Nazım Kurşunlu, Mehmet Şükrü Erden, Celal Esat Arseven ve Salah Cimcoz'u (s. 655), 1970'li yıllara Adnan Giz, Fazıl Hayati Çorbacıoğlu, Mehmet Akın'ı (s. 660-661). 1980-2000 dönemine ise Nezihe Araz, Hidayet Sayın, Turgut Özakman, Yılmaz Karakoyunlu'yu ekler (s. 663). Adı geçen bütün bu yazarların eserlerine nicelik olarak bakıldığında Osmanlı tarihinden yeterince istifade etmedikleri söylenebilir. Aslında yaklaşık 600 yıllık Osmanlı Devleti; üç kıtada, 20 milyon kilometrekareden fazla toprak, onlarca padişah, şehzade, savaş, anlaşma, fetih ile yazarlara geniş bir anlatma imkânı sunar. Fakat II. Abdülhamit, II. Meşrutiyet, Millî Mücadele, Cumhuriyet ve bunlar etrafındaki meseleler hariç tutulduğunda, Osmanlı tarihinde önemli yeri olan padişahlara-yöneticilere dair çok fazla oyun yazılmadığı görülür. Osmanlı tarihine yer veren eserlerin çoğu ise anlatma zamanları esas alındığında zaten tarihî eser değildir.

1. Yavuz Sultan Selim'le İlgili Oyunlar:

Bu çalışmada, Osmanlı sultanı Yavuz Sultan Selim'i anlatan tiyatro oyunlarının neler olduğu belirlenmeye çalışıldı. Bu amaçla, tarihî tiyatro eserlerini inceleyen doktora ve yüksek lisans tezleri¹, tiyatro bibliyografyaları

¹ Abdullah ŞENGÜL, *Konusunu Türk Tarihinden Alan Dramalar -Başlangıçtan Cumhuriyete Kadar*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum 1998.

Müzeyyen BUTTANRI, *Türk edebiyatında tarihî tiyatro (Başlangıçtan 1950'ye kadar)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2002.

Mehmet KAYGANA, *1923-1940 Arası Konusunu Türk Tarihinden Alan Tiyatrolar*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2002.

Kadriye YILMAZ, *1940-1950 Arası Konusunu Türk Tarihinden Alan Tiyatrolar*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2002.

Ebru KARAKULLUKÇU, *1923-1938 Yılları Arasında Yayımlanmış Tarih Bilincini Yansıtan Tiyatro Eserlerinin İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002.

ve tiyatro ile ilgili temel kaynaklar², konu ile ilgili bazı makaleler incelendi. Millî Kütüphane kataloğu tarandı.³ Bunlar, neticesinde Yavuz Sultan Selim'in hayatını konu eden ve kitap olarak basılmış üç adet eser bulunabildi. Bunlar, Yusuf Kenan'ın *Yavuz Sultan Selim ve İttihâd-ı İslâm Siyaseti*, Caner Arabacı'nın *Yavuz Selim ve Turan Oflazoğlu'nun Yavuz Selim* adlı eserleridir. Bu eserlerden farklı olarak; And (2014), "Ali Ekrem, *Yavuz Sultan Selim* adında dört perdelik 'manzum facia-i tarihîye'ye başlamışsa da, birinci perdesinin ikinci sahnesine kadar yayımlanan bu oyunun bitirilip bitirilmediğini bilmiyoruz." (s.135) der. Şengül (2009) *Türk Tiyatrosunda Tarih* başlıklı makalesinde: "Meşrutiyet tiyatrosunda diğer siyasî yaklaşımları anlatan oyunlar." (s. 1948) meyanında aynı yazar ve eseri zikreder. Fakat bu esere ulaşamadı. Dolayısıyla bu çalışmada, Yavuz Sultan Selim'in hayatını konu alan üç eser esas alındı.

1.1. Yavuz Sultan Selim ve İttihâd-ı İslâm Siyaseti: Altı perdelik bir oyundur. Oyun, Yavuz Sultan Selim'in padişahlığının ilk dönemi ile Çaldıran Savaşı ve sonrasında yaşanan iki günü anlatır. Oyunda, bütün olaylar, düşünceler Yavuz Sultan Selim ve çevresi cephesinden değerlendirilir, karşı cephe denilebilecek Yavuz Selim'in rakipleri veya düşmanlarının görüşlerine çok az yer verilir. Eserin sadece iki yerinde (Doğu'ya yapılacak seferin kararlaştırıldığı Divan toplantısı ve Şah İsmail üzerine yapılan sefer sırasında uzun süre düşmanı karşılarında göremeyince isyan edip İstanbul'a dönmek isteyen yeniçerilerin ayaklanma planları yaptığı bölüm) muhalif cephe görüşüne yer verilir. Bu ikisi de 86 sayfalık eserin tamamında 3-4 sayfalık bir bölümü ancak teşkil eder. Bu sebeple Yusuf Kenan'ın eserinde neredeyse her olayın Yavuz Sultan Selim cephesinden yansıtıldığı söylenebilir. (Hafsa Sultan, Sinan Paşa, Malkoçzade Ali Bey, Hilmi Efendi, Yavuz Sultan Selim'in yanında yer alan kahramanlardır.) Eserde zaman zaman Yavuz Se-

² Ahmet BORÇAKLI-Gülter KOÇER, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Tiyatro Bibliyografyası*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Ankara 1973.

Niyazi AKI, *Türk Tiyatro Edebiyatı Tarihi I*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1999.

Fethi DEMİR, *1982 Sonrası Türk Tiyatro Edebiyatı*, Mitos Yayınları, İstanbul 2016.

İnci ENGİNÜN, *Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007.

Alim GÜR, Ertan ENGİN (ed.), *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2016.

³ Yavuz Sultan Selim'in hayatını anlatması muhtemel oyunlar; *Yavuz*, *Yavuz Selim*, *Yavuz Sultan Selim ve I. Selim* kelimeleri yazılarak tarandı.

lim'in kardeşi Şehzade Ahmet'in düşüncelerine rastlanır ama onun düşünceleri de yine Yavuz Selim'in etrafında bulunan kahramanlardan öğrenilir, Şehzade Ahmet bir oyun kahramanı değildir. Oyunda iki ana akış-teknik kullanılır. Olaylar ve olgular üzerine Yavuz Sultan Selim'in bilinç akışının verildiği bölümler ile hareket ağırlıklı bölümler. Bilinç akışı ile Yavuz Selim'in düşüncelerinin verildiği bölümlerde onun genel karakteri, olaylara dair görüşleri ortaya konur. Yavuz Sultan Selim, kendisinden önce tahta çıkmış olan ve Batı'ya sefer yapmış olan dedelerini eleştirir; asıl seferlerin Doğu'ya yapılması gerektiğine inanır. Çünkü Doğu'da Osmanlı Devleti'nin karşı karşıya kaldığı tehlikeler ve menfaatine olacak fırsatlar vardır. Yavuz Selim'e göre, kardeşleri ile arasındaki taht mücadelesini mutlaka kendisi kazanmalıdır. Eğer kardeşleri kazanırsa devlet ve millet kaybetmiş olacaktır. Çünkü kardeşleri durgun tabiatlı ve eğlenceye düşkündür. Yavuz Sultan Selim tahtı ele geçirmek için çok kan döker ama bu ona göre boşa gitmiş değildir. Bu sayede Osmanlı Devleti-milleti Yavuz Selim gibi esaslı bir padişaha sahip olmuştur. Aslında o, kimsenin kanını dökmek istememiştir fakat buna mecbur kalmıştır. Kardeşleri Şehzade Korkut ve Şehzade Ahmet ile yeğenlerini boğdurduğu için acı çeker. Devlet ve milletin istikbalini düşündüğü için bunları yapmak zorunda kalmıştır. Yavuz Selim'e göre kan akıtmasa her şey daha kötü olabilecektir. Eserin ikinci akışı hareket ağırlıklıdır. Yavuz Selim; Doğu'daki ayaklanma ve Şah İsmail tehlikesine karşı fikirlerini almak üzere sadrazam, vezir ve paşalarını toplar. Bu sırada fikir teatileri olur. Hareket ağırlıklı bir başka bölümde, Erzincan'da uzun süre konaklayan ve Şah İsmail'i ortada göremeyen bazı yeniçeriler, İstanbul'a geri dönmek için ayaklanma planları yapar, kendi aralarında bu planı tartışırlar. Hareket ağırlıklı üçüncü ve son bölüm Tebriz fethedildikten sonra yaşanır. Yeniçeriler tarafından mağdur edilen iki Tebrizli Yavuz Sultan Selim'e şikâyet için gelirler. Bu üç bölümde gösterme tekniği kullanılır. Oyunda Yavuz Sultan Selim'in Mısır ve Batı seferine hiç yer verilmez.

1.2. Yavuz Selim (Caner Arabacı): Es üç perdedir. Eser, Yavuz Sultan Selim'in hayatını anlatma bakımından Yusuf Kenan'ın eserinden daha geniş bir süreci anlatır. Yusuf Kenan sadece Yavuz'la kardeşleri arasındaki taht mücadelesi ile Doğu seferini anlatırken Caner Arabacı, Yavuz Selim'in tahta çıkışı, Doğu seferi, Mısır seferleri, Batı seferi ve ölümünü anlatarak Yavuz Sultan Selim'in hayatını daha geniş bir şekilde verir.

Yavuz Selim'in kardeşi, bir anlamda rakibi olan Korkud, II. Beyazıt ve Şehzade Ahmet taraftarı olan Piri Mehmet Paşa kahraman olarak *Yavuz Selim*'e dâhil olur. Yusuf Kenan'ın eserinde gösterilerek verilen Doğu seferi ve sefer sırasında yaşananlar Caner Arabacı'nın eserinde, sefere katılmamış olan Hasodabaşı İbrahim ile Şehzade Süleyman'ın kendi aralarında yaptıkları konuşmalarla anlatılır, gösterilmez. Yusuf Kenan'ın eserinde Ridaniye ve Mercidabık seferleri anlatılmaz. Caner Arabacı'nın eserinde bu seferler sırasında yaşananlar Yavuz Sultan Selim'in sefere çıkarken İstanbul muhafızı olarak İstanbul'da bıraktığı Piri Mehmet Paşa ile Zembilli Ali Cemali Efendi'nin kendi aralarında yaptığı konuşmalardan öğrenilir. Mısırdaki zaferler anlatımlı olarak esere girer. Caner Arabacı'nın eserinde Yavuz Sultan Selim'in son seferi olan Batı seferi ve sefer sırasında ölümü konu edilir.

1.3 Yavuz Selim (Turan Oflazoğlu): Eserde çok geniş bir kahraman çevresi vardır. Bu sebeple iktidar mücadelesi ve olaylar çok farklı mahfillerden değerlendirilir. Kahraman çevresine Yavuz Sultan Selim'le taht mücadelesine girmiş olan Osmanlı Padişahı II. Beyazıt, Yavuz Selim'in kardeşleri Şehzade Ahmet, Şehzade Korkut ile beraber oğlu Şehzade Süleyman (Kanuni) ve eşi Hafsa Sultan dâhil olur. Eserdeki diğer kahramanlar Yavuz Selim'in üzerine sefer düzenlediği düşmanları Şah İsmail, Kansu Gavri, Mısır Hükümdarı Tumanbay'dır. Mısır'dan bir an önce İstanbul'a dönmek isteyen yeniçeriler, Yavuz Selim'in Mısır seferinden sonra İstanbul'a getirdiği Hayalciler, Yavuz Sultan Selim'in musahibi Hasan Can'la beraber eserin kahraman çevresi oldukça genişler. Eserde, Yavuz Sultan Selim'in taht mücadelesi, Doğu seferi, Ridaniye ve Mercidabık Zaferi ile Batı'ya yapılan ve Yavuz Sultan Selim'in hayatını kaybettiği sefer de anlatılır. Caner Arabacı ile Turan Oflazoğlu'nun eserleri kahraman sayısı bakımından hemen hemen eşittir. Oflazoğlu'nun eserinde ise daha fazla olaya yer verilir. Ayrıca Oflazoğlu'nun eserinde gösterme tekniği çok başarılı bir şekilde kullanılır.

2. Yavuz Sultan Selim Karakterinin Özellikleri:

Çalışmaya konu olan üç tiyatrodaki da ana kahraman Yavuz Sultan Selim'dir ve eserlerde onun bazı özellikleri öne çıkarılır. Yavuz Selim'in yukarıdaki üç eserden en az ikisinde öne çıkarılan özellikleri ilk bölümde, eserlerin her birinde öne çıkarılan özellikleri ise ikinci bölümde konu edilecektir.

2.1. En az iki eserde ortak olarak öne çıkanlar:

2.1.1. Yüzünün şarka dönük olması: Yusuf Kenan tarafından kaleme alınan *Yavuz Sultan Selim ve İtihad-ı İslâm Siyaseti*'nde Yavuz Sultan Selim, dedesi Fatih Sultan Mehmet'in Avrupa, Venedik, Viyana ve Roma kapılarını açacak şekilde fetihler yapmasını eleştirir. Yavuz'a göre, edesi Fatih Sultan Mehmet, İspanya'ya kadar giden eski İslâm ordularının fütuhatını tamamlamaya çalışır. Yavuz Selim'e göre: "Roma'ya sahip ve hâkim olmak milletin hayat ve istikbalini temin edemez." (s.2). Onun endişesi şudur: Garbe doğru gidildikçe Osmanlının nüve lisanları, dinleri, ırkları ayrı bir sürü millet çıkacaktır. Bunları bir idare altında birleştirmek kolay değildir. Yavuz Selim, Osmanlı Devleti için Asya'nın ortasında, Hindistan'da, Çin'de, Mısır'da, Yemen'de hatta Sudan'ın kum çöllerinde daha büyük ümitler, daha büyük aydınlıklar görür. Hem bu memleketler hüsrân ve cehalet içindedir. Yavuz Selim ayrı ayrı yaşayan İslâm hükümetlerini birleştirmek, hizmet-i İslâmiyeyi husule getirmek ister (s. 2). Onun katiyetle inandığı şey şudur: "Osmanlı hükümeti kendine bir nokta-i istinad aramak isterse Avrupa kıtasına yayılmaktan vaz geçmeli, bütün nazarlarını Asya ve Afrika kıtalarına İslâmiyet'in kaynaştığı merkezlere çevirmelidir." (s. 3).

Caner Arabacı'nın *Yavuz Selim* adlı eserinde de Şah İsmail üzerine sefer düzenlenmesinin istişare edildiği Divan toplantısında Yavuz Selim, Şah İsmail'in yaptıklarını kastederek, divan azalarını sefere ikna etmek için: "Sorarım size. Yeryüzünde huzur ve adaleti sağlamak için var olan Osmanlı devleti, daha ne kadar bu kıyama seyirci kalacaktır." der (s. 26). Yavuz Selim bu ifadesi ile öncelikle Doğu meselesinin çözülmesini istediğini gösterir.

Turan Oflazoğlu'nun *Yavuz Selim* adlı eserinde Yavuz Sultan Selim, İran Şahı İsmail'in Anadolu'nun doğusunda uzun zamandır Osmanlının kuyusunu kazdığını, durumu İstanbul'a, babasına bildirdiği halde, İstanbul'un İran Şahı için hiçbir önlem almadığını düşünür. Babasının bu derece ilgisiz ve tepkisiz kalmasının bir anlamda ihanet sayılabileceğini ama asıl nedenin babası II. Beyazıt'ın yaşlılığı ve yorgunluğu olduğunu söyler (s. 11). Eserin ilerleyen bölümünde Yavuz Selim'in iddiasını doğrularcasına oyun kahramanlarından Şah İsmail, etrafında semah edenlerle sahnede görünür, dörtlükler okur. Şah İsmail semah edenlerden Şah ismini Anadolu'ya yaymalarını ister (s. 16-18). Yavuz Selim, başkent İstanbul'un biraz daha uyuması halinde Şah İsmail'le kapılarda karşılaşacağını düşünür. Bu sebeple babası

II. Beyazıt'a mektup yazar, tedbir alınmasını ister (s. 17). Yavuz Sultan Selim Divan toplantısında, Osmanlının tarafını saran düşmanlardan Avrupa devletlerinin başlarını kaldıracak halleri olmadığını, Osmanlının doğusunda ise durumun kaygı verici hal aldığını ifade eder. Bütün İran'ı sultasına alan ve gittikçe topraklarını genişleten Şah İsmail durdurulmazsa Osmanlı Devleti'nin ikinci bir Timur belası ile karşılaşabileceğini düşünür (s. 52). Yavuz Selim, Şah İsmail'e: "Senin zulmünle kararan yerleri nura kavuşturmak, zavallılara ettiklerinin hesabını sormak ve aldığın yerleri senin pisliğinden temizlemek üzere geliyorum." der (s. 55). Yavuz Selim'in düşüncesi Osmanlı ülkesinin doğu ve güneyini emniyete aldıktan sonra Batı'ya sefer yapmaktır.

2.1.2. *Osmanlı-İslâm-Türklük-vatan-millete hizmet düşüncesinde olması*: Yusuf Kenan'ın *Yavuz Sultan Selim ve İttihâd-ı İslâm Siyaseti*'nde Yavuz Selim kardeşi Şehzade Ahmet'in Bursa'ya saldıracağını öğrenir. Onunla savaşmaya karar verir. Sonra kendini Allah'ın huzurunda hissederek şunları söyler: "Maksadım kan dökmek değil, kan dökülmesini men etmektir. Niyetim yalnız Osmanlılığa değil İslâmiyet'e de parlak istikbal hazırlamaktır." (s. 20). Yavuz Selim, hayatın zorlukları karşısında iyice yorulduğunda 'bir hırka bir lokma' diyen dervişler gibi dağlarda dolaşmak ister (s. 24). Fakat saltanat büsbütün na-ehiller elinde kalır endişesi; vatan-milleti mahv-inkırazdan kurtarmak için akıttığı kanların boşa gideceği, yine yeni kanlar akacağı, yine padişahlık kavgaları başlayacağı, Anadolu'nun her köşesinden bir bey çıkarak istiklalini ilan edeceği, Osmanlı hükümetinin inkısam ve inkıraza uğrayacağı endişesinden hareketle bu fikrinden hemen sıyrılır. Kendisi derviş olmak istese bile Osmanlı Devleti'nin önemli padişahlarından Sultan Orhan ve Osmanlı'nın sınırlarını iyice genişleten Fatih Sultan Mehmet dedesinin buna razı olmayacağını düşünür (s. 25). Yavuz Selim kendisinin: "Taht ve taç parıltıları ile gözleri kamaşmış" olduğunu düşünenlere hem kızar, hem kırılır. Çünkü Yavuz Selim'i tanıyanlar bilir ki onun böyle bir derdi yoktur. Eğer kendi kardeşleri vatana hizmette daha iyi olsalar, bir dakika bile düşünmeden tacı, tahtı kardeşlerine bırakacaktır. Yavuz Selim'e göre, dedesi Sultan Fatih'in çalışarak vücuda getirdiği sanat eserlerini, babası II. Beyazıt yıkmıştır. Kardeşleri padişah olursa babalarının tuttuğu yoldan gidecek, vatani ve milleti korkunç bir uçuruma sürükleyeceklerdir (s. 28). Yavuz Selim, hocası Hilmi Efendi ile Şah İsmail'e dair sohbet eder. Hilmi Efendi, Yavuz Selim'e şeriaten ve insaniyetten ayrılmazsa galip geleceğini söyler (s. 29). Yavuz Selim, hocası Hilmi Efendi'ye:

“Şimdiye kadar kendi ikbal ve saadetim uğrunda hiç kimseye fenalık etmek hayalimden bile geçmedi; döktüğüm kanları milletin hayat ve istikbalini kurtarmak maksadı ile döktüm.” der. (s. 30) Yavuz Selim vezirlerine: “Beni pederime karşı isyana sevk eyleyen, kardeşlerimi, kardeşlerimin oğullarını idama mecbur eden saikin millet ve memleketi mahv ve helak olmaktan kurtarmak arzusu olduğunu elbette teslim edersiniz.” der (s. 34-35). Yavuz Selim’in asıl amacı ittihad-ı İslâm’ı sağlamaktır. Bunu şöyle ifade eder:

“Ben dünyadaki bütün İslâmları birleştirerek bir noktaya bağlamak, Osmanlı hükümetine kuvvetli bir nokta-i istidad tesis eylemek azm ve maksadıyla çalışıyorum” (s. 38). “Ben esasen kendime şark yolunu, ittihad-ı İslâm siyasetini düstur’ul-amel tutmuşum. Hayatımı bu uğra vakfetmişim. Şah İsmail hiç düşünmüyor ki ben Osmanlılığın saadeti, İslâmlığın selameti için babamla muharebe ettim, kardeşlerimi kardeşlerimin oğullarını telef ettirdim.” (s. 39).

Yavuz Selim, Doğu seferine katılan ve Erzincan’da uzun süre beklenilmesini bahane ederek İstanbul’a geri dönmek isteyen yeniçerilere hitaben yaptığı konuşmada gerçek amacını şöyle ifade eder: “Maksad-ı şahanem Osmanlılığı, İslâmlığı tehlikelerden kurtarmak olduğunu, bunun için İran’a, Hind’e seferler edeceğimi ben size tahta çıkmadan evvel söylemişim.” (s. 71).

Caner Arabacı’nın *Yavuz Selim* adlı eserinde Yavuz Selim, tahta çıkmak için İstanbul’a geldiğinde babası ile görüşmeden önce ayak divanında paşalara, vezirlere şunu söyler:

“Allah zafer nasip ederse, İslâm âlemini bir sancak altında toplamak yürekten isteğimdir. Onun için belki Mısır, Hind eli ile Türkistan’a bu dileğimizi gerçek kılacak seferlerimiz olacaktır... Papalığın bütün Hristiyan âlemini kutsal ittifak namı altında birleştirip üzerimize kıskırttığı zamanda önce doğuda birlik sağlanmalı, sonra batıya dönülmelidir.” (s.12).

Yavuz Selim, sadrazamı Koca Mustafa Paşa’nın bir ulakla Şehzade Ahmed’e Yavuz Selim’e karşı hemen harekete geçmesi için bir mektup yazdığını öğrenince Koca Mustafa Paşa’yı huzuruna çağırır. Yaptığının cezasının idam olduğunu ifade eder, sonra şunları söyler: “Devlet adamı, milleti birbirine katsın diye mi başa dikilir? Bundan böyle billah kimseye acımam. Karındaşlarım bile olsa, devletin birliği için kıyarım.” (s. 20).

Yavuz Selim, Hadım Sinan Paşa ile konuşurken şöyle der:

“Hatamsa Allah affetsin... kendi karındaşlarımın canına, yeğenlerime kıyarken yüzbinlerce camı düşündüm. Hükümdar olmakla fedakarlığın en ağırını üstlenmesi gerekecek olanların hayatı, daha başa geçmeden fedakarlığın zirvesine ulaştı. Benim elimle. Dilerim bu ellerin günahı devletin birliği, milletin huzuru, İslâm ümmetinin emniyetini sağlama başarısı ile silinir.” (s. 22).

Şah İsmail’in Doğu Anadolu’yu yakıp yıktığını öğrenen Yavuz Selim, Hadım Sinan Paşa’ya: “Bir millet için vatan, nikâhlısının ırzı gibidir. Ona yaban eli dokundurtmaz.” (s. 23) der. Yavuz Selim’in Doğu seferi sırasında yeniçeriler ayaklanır, askerler İstanbul’a geri dönmek ister. Askerler bu isteklerini Yavuz Sultan Selim’e, çocukluğundan itibaren beraber büyüdüğü ve fazla tepki göstermeyeceğini düşündükleri Hemdem Paşa iletirler. Fakat Yavuz Selim: “Şerre alet olmuştur, bu yolda biz önümüze dikilen karındaşlarımıza bile acımamışızdır. Öz evlatlarımız olsa dahi başka türlü davranmayız” diyerek Hemdem Paşa’nın katline hükmeder (s. 38).

Hadım Sinan Paşa Türkiye’nin Güneydoğu illerini Turnadağı Savaşı ile Osmanlı Devleti sınırlarına dâhil eder. Yavuz Selim, onu başarısından dolayı tebrik eder. Sinan Paşa ise Çaldıran Zaferi’nin çok daha büyük bir başarı olduğunu söyler. Bunun üzerine Yavuz Selim, Türk birliğine vurgu yaparak şunları ifade eder: “Doğu Türk hakanlığı Özbekler, Kırgızlar, Buhara-Semerkant, Kaşgar ve Hint ilindeki Yeni Delhi Türk sultanlığı ile aramıza hâlâ bir kanlı kama gibi Safeviler sokulduktan sonra Çaldıran nedir ki? Sadece bir başlangıç.” (s. 51). Yavuz Selim, Mısır üzerine sefer yapacaktır. Büyük divan toplantısında tartışmalar olurken Mısır seferinin gerekçesini şöyle açıklar: “Şimdi tarihin bize yüklediği vazifeyi yani, Türk ve İslâm âlemini birleştirme görevini yerine getirmeliyiz. Büyük idealin engeli elbet büyük olacaktır.” (s. 56).

Mısır fethedildikten sonra Sinan Paşa: “Mekke ile Medine’nin de hâkimi oldunuz.” deyince Yavuz Selim: “Hâkimi değil, hadimi” der (s. 88). Mısır Sultanı Tumanbay esir alınır. Tumanbay, Sultan Selim’e: “Siz ateşli silahlarla yendiniz bizi, kahramanlıkla değil.” deyince Yavuz Selim şöyle der:

“Neden siz de silahlar edinmediniz, en son, en yeni, ateşli silahlardan? Düşmana karşı aynı silahlarla karşılık verilmesi buyrulur Kuran’da. Hem Kuran’a uyulmalıdır hem de çağın gereklerine. Kuran’a uymayan İslâm’dan ayrılır, çağa uymayansa dünyadan. Kısacası, yalnızca kahramanlık yetmez.” (s. 97-98).

2.1.3 *Cihan devleti kurma fikrine sahip olması*: Yusuf Kenan’ın *Yavuz Sultan Selim ve İttihâd-ı İslâm Siyaseti*’nde Yavuz Selim hocası Hilmi Efendi ile duvardaki bir harita üzerine konuşurken hocasına: “Zan edersem dünya bu haritanın gösterdiği kadar değildir. Eğer dünya hakikaten bu haritanın gösterdiği kadarsa bir padişaha kifayet edecek derecede büyük değilmiş.” der (s. 33).

Caner Arabacı’nın *Yavuz Selim* adlı eserinde Yavuz Selim, tahta çıkmak için İstanbul’a ilk geldiğinde babası ile görüşmeden önce ayak divanında pasalara, vezirlere şunu söyler:

“Hepiniz bilirsiniz ki; Osmanlı devleti, cihanda huzur, vatanda nizami sağlamak için kurulmuştur. Eğer bu yüce görevleri yapmaz yapamaz ise yok saymalıdır kendini. Varlığını varlık sebebini ortadan kaldırmıştır çünkü. Venedik, Nemçe, Leh, İspanya veya Safevi’ye benzedikten sonra ad Osmanlı olmuş ne çıkar.” (s. 11).

Turan Oflazoğlu’nun *Yavuz Selim* adlı eserinde Yavuz Selim tahta çıkınca yeniçerilere şöyle der:

“Çünkü benim devrim hareket devri olacak. Bir seferden zaferle dönünce yan gelip yatmak yok. Yeni seferler için yeni zaferler için yani durmadan çaba harcancak durmadan... Asıl amaca ulaşıncaya dek, cihan devletini kuruncaya dek. Bütün insanları tek düzende birleştirmeye kadar savaşıcağız. Sürekli barışı, huzuru sağlayıncaya kadar en çetin, en kanlı savaşlardan dahi kaçınmayacağız. Bunları göze alıyorsunuz ağalar.” (s. 47).

Yavuz Selim, Doğu seferinde uzun süre Şah İsmail’le karşılaşamaması dolayısıyla geri dönmek isteyen yeniçerilere yaptığı konuşmada: “Kutsal amaca cihan devletinin kurulmasına katkıda bulunan herkes makbuldür” (s. 62) der. Yavuz Selim onlara, karşısına çıkamı yok edeceğini, kimsenin şımırık çocuklar gibi huysuzlanmamasını, bazı yeniçerilerin kendisini düşman-

dan daha çok yordugunu söyler. Yeniçerilere: “âdeta beni zorla padişah yaptınız unuttunuz mu? Ben kendim için mi padişah oldum?” der (s. 62). Bir gün yanında Sinan Paşa, Piri Paşa, Müftü ve vezirler varken şöyle der:

“Büyüyüp güçlenerek ve güçlenip büyüyerek kendimizi kabul ettirmezsek dünyaya, buradan geçenlerin ayakları altında kalabiliriz. Büyük olmazsak küçük olmaya da bırakmazlar, ezip yok ederler. Büyük olmak yazgımız bizim. Dedem Sultan Fatih’in hatta pederim Sultan Beyazıt’ın başlattığı işleri sonuçlandırmak cihan devletini kurmak zorundayız.” (s. 78).

Bir gün Divan toplantısında şöyle der: “Doğu Akdeniz havzası iki devlete yani Osmanlı ile Mısır’a yetmez ve dahi bu havza elde edilmedikçe Osmanlının Asya’daki hâkimiyeti kesinleşemez hiçbir zaman.” (s. 80). Mısır seferinin tartışıldığı bir toplantıda değerlendirmeler yaparken:

“İran seferi de Mısır seferi de aynı amaç için gerekti, Avrupa’ya daha güçlü yönelmemiz için. Biz Batıya doğru ilerlerken İran arkamızdan vurabilir de bizi, Mısır da güneyimizden. İran da Mısır da bizim gibi başa güreşen devletler.” (s. 89).

der. Mısır seferinden sonra, sarayda Sadrazam Piri Paşa ile konuşurlar. Piri Paşa, Yavuz Selim’e bütün Avrupa’da Barbaros adıyla nam salmış olan Cezayir Hükümdarı Hızır Bey’in Osmanlı’ya tâbi olmak istediğini bildirir. Yavuz Selim: “aferin ona. Kısmet olursa görmek isteriz kendisini” dedikten sonra:

“Ben Mısır’dayken Macarlar Bosna’ya saldırıp öldürmüşler İzvornik sancak beyini. Bunların hesabını sormak gerekir. Ayrıca, Papa Leon bize karşı bir ittifak hazırlamaktaymış. Batıya sefer için uygun gerekçe bunlar. Cihan devletinin kurulduğunu dünya gözüyle görmek istiyorum paşa.” (s. 110).

der. Yavuz Selim’in oğlu Şehzade Süleyman sancak beyliği yaptığı Manisa’ya gitmeden önce babasını görmek için saraya gelir. Saray’da, babasına: “Taht şehrinde, Efendimiz, yeni bir seferin kokusunu alır gibi oluyorum” dediğinde Yavuz Selim onu: “Haritalarını yaptırdım Hindistan’ın, Çin’in... Oraları pek merak ederim öteden beri... Biliyor musun oğul, bu dünya sanıldığı kadar büyük değil aslında” der (s. 111). Batı seferlerini planladığı sırada Sadrazam Piri Mehmet Paşa’ya şöyle der:

“Dünya bir hükümdara yetmeyecek kadar küçük olduğu halde, Batıda taç sahibi hükümdarlar bulunması ayıptır bizim için. Benim gafletimden, senin de ihmaldinden ileri gelen bu tatsız duruma son vermek üzere hazırlık göresin bir an önce paşa.” (s. 120).

der. Yavuz Selim sırtında çıkan çıbandan dolayı mustarıptır. Musahibi Hasan Can Batıya düzenlenmesi düşünülen seferin bir süre ertelenmesini isteyince Yavuz Selim: “Olmaz! Batı seferi bir an dahi ertelenemez, cihan devletinin kurulması geciktirilemez. Ne pahasına olursa olsun, ordu yola çıkacak Edirne’ye doğru.” (s. 123) der.

2.1.4. *Zaman zaman vicdan azabı hissetmesi:* Yusuf Kenan’ın *Yavuz Sultan Selim ve İttihâd-ı İslâm Siyaseti*’nde Yavuz Selim taht kavgasında “fitne başı Sadrazam Kara Mustafa Paşa” diye onun boynunu vurdurur. Buna rağmen kardeşi Şehzade Korkut padişahlık hevesine devam ettiği için istemeye istemeye onun kanına da girer. Saltanatı sorun olmasın diye beş yeğenini boğdurur. Haftalarca onlar için ağlar, hayatının sonuna kadar da ağlayacağına inanır (s. 18). Vatanın selameti için yakınlarını ayaklar altına alır. Yapmış olduğu onca fedakârlık ve dökmüş olduğu onca kana rağmen memlekette ümit ettiği huzur ve sükûnu sağlayamaz. Yeğenlerinin yağlı urganlar önünde ne hale geldiği gözünün önünden gitmez. Kardeşi Şehzade Ahmet’i öldürtür. Şehzade Ahmet’in, celladına: “Kardeşim Selim’e son hediye olsun.” diye verdiği yüzüğü parmağında taşır. O yüzük, Yavuz Selim’e geçmişin facialarını hatırlatır. Kardeşi Korkut’un öldürülmek üzereyken, cellatlarına verdiği mektubu defalarca aklından geçirir. Katlettiği yeğenleri mezarlarından çıkarak kanlı kefenleriyle üzerine gelecekler: “Bize niçin kıydın” diye kendisini huzur-ı ulûhiyete sürükleyecekler zanneder. Yavuz Selim için geceler kâbus ve ıstıraplar içinde geçer, gözüne bir iki saat uyku girmez, rüyalarında kanlar içinde yüzer. O, hayatının özetini üç kelime ile yapar. Düşünce, ıstırap, kan. Dışarıdan bakanların, Yavuz Selim’in kalbini, ahval-i ruhiyesini bilmeyenler: “Selim rakiplerinden kurtuldu, rahat yaşıyor artık.” diyebileceğini düşünür. Yavuz Selim böyle düşünenler için “Ahh... bir mümkün olsa da kalbimi açabilsem...” der içinden. O zaman herkes Yavuz Selim’in hissi ve vicdanıyla nasıl mücadele ettiğini görecektir. Kardeşleri, yeğenleri ve babasının hayalini görür, onlarla konuşur. Onlar soluk benizleri ile Yavuz Selim’e dargın dururlar, çehrelerinde iğbirar vardır (s. 23). Yavuz Selim onların kanına girdiği için kendine dargındır; onları, vatani yaşıtmak için öldürdüğüne inanır, kendi kendine: “Rahatı, galiba ahirette göreceğim.” der (s. 24).

Doğu seferi sırasında Erzincan'da, ordugâhta iken yeniçerileri geri dönmek için kışkırtan, hainlik yapan Hemdem Paşa'nın katli emrini verir. Yavuz Selim, Hemdem Paşa'nın ardından şunları söyler: "Bugün bir vezir daha kaybettim. Bugün kalbimde bir düğüm daha peyda oldu. Bugün mahfaza-i hatıratıma bir kan lekesi daha düştü" (s. 54). Yavuz Selim başka bir yerde şöyle der: "Tarihler beni zalim diye yazacak ama Cenâb-ı Kibriya ne kalple, ne maksatla bu kanları döktüğümü; bu kanları dökmeye mecbur kalışımda ne kadar vicdan azabı içinde yaşadığımı elbette bilir." (s. 55). Oyunun bir başka bölümünde şunları söyler: "Hakikati takdir edemeyen tarihler beni Cengiz ve Timurlenk kadar merhametsiz şefkatsiz gösterecek." (s. 66). Şah İsmail'in mağlup edilmesinden iki gün sonra Tebriz'de Kevser adlı biri Yavuz Selim'e ulaşır. Yavuz Selim'e eşini kaybettiğini, üç çocuğu ile ortada kaldığını, on beş kadar yeniçerinin başına girerek yemişlerini ve sebzelерini berbat ettiğini, kendisini ölümlle tehdit ettiğini söyler. Dilaver Bey adlı biri ise ağılından on beş koyunun yeniçeriler tarafından çalındığını söyler. Hakında suç isnadı bulunan yeniçeriler suçları sabit olunca Yavuz Selim tarafından idama mahkûm edilir. Yavuz Selim bunun ardından şunu söyler:

"Bu gün kanlar hicranlar, matemler içinde geçmekte olan hayatımda geniş bir nefes alacaktım. Çaldıran galibiyetinin sevinciyle bir iki saat kadar olsun geniş ve asude bir kalple yaşayacaktım... Heyhat,... meğer benim kitab-ı mukadderatımda kandan hicrandan ye's ü matemden ısraptan başka bir şey yok. Meğer ben daima azap içinde yaşamağa mahkûm olarak yaratılmışım." (s. 81-82) der.

Caner Arabacı'nın *Yavuz Selim* adlı eserinde Hadım Sinan Paşa, Yavuz Selim'e kardeşleri ve yeğenlerini ortadan kaldırtmasının normal ve gerekli olduğunu söylemesi üzerine Yavuz: "Elimde değil Paşa, düşünmeden edemiyorum. Ben de insanım. Görevim önünde, dayanılmaz acılarımı, ruhumun önüne gömmek isterdim. Amma kendimle baş başa kalınca kanayan yaralarımıdır bunlar." (s. 22).

Turan Oflazoğlu'nun *Yavuz Selim* adlı eserinde Yavuz Selim, Doğu'da büyük bir tehlike olarak gördüğü Şah İsmail'in üzerine yürümek ister. Fakat Osmanlı ülkesinde kardeşleri ve kardeşlerinin çocukları vardır ve onlar tahtta hak iddia etmektedir. Yavuz Selim önce iç meseleyi halletmek ister. Şöyle düşünür: "Neyleyim ki, hayatımızın vezni, düzeni böyle gerektiriyor; ve kimse kendi seçemiyor şartlarını. Şartlarsa hep çözüm bekliyor." (s. 50).

Kardeşleri ile yeğenlerinin katlini emredince şöyle der: “İçim yanıyor, çok ağlayacağım, evet ama ülkenin güvenliği daha önemlidir benim gözyaşlarımdan. Ülkede üç gün yas ilan edilsin.” (s. 50). Yavuz Selim’in oğlu Süleyman (Kanuni) annesi Hafsa Sultan’a: “Amcalarım ve amcaoğullarımın başına gelenler beni perişan ediyor, babam bu kararları nasıl veriyor.” deyince Hafsa Sultan: “O kararlardan sonra günlerce yemek yemiyor.” der (s. 50). Cafer adlı kazasker, Doğu seferi sırasında yeniçeri isyanını kendisinin de teşvik ettiğini, yeniçerileri isyana teşvik eden diğer askerlerin çektiği cezanın aynısını çekmek istediğini söyler. Yavuz Selim önce şaşırır, sonra ona suçlu olup olmadığını ısrarla sorar. Kazaskerin suçlu olduğuna kanaat getirince, onu baltacılar teslim eder ama çok üzülür (s. 80). Oğlu Süleyman’la konuşurken kendisini tahta nasıl hazırladığını anlatır. Bu sırada Süleyman’a şöyle der: “Tahtın rakipsiz sahibi olabilmen için ne canlara kıyıldı, ne acılar çektim ben.” (s. 80).

Mısır’ın fethinden sonra, Mısır halkı sultanları Tumanbay’ın Yavuz Selim’e esir olduğuna inanmaz. Mısır halkı, Tumanbay’ın bir gün çıkıp kendilerini Osmanlıdan kurtaracağına inanır. Halkın bu düşüncesinin bir gün isyan etmelerine sebep olacağını düşünen Yavuz Selim, Tumanbay’ı bir katıra bindirip dokuz kez Kahire sokaklarında dolaştırır. Şehrin en işlek yerinde idam edilmesini ve cesedin birkaç gün darağacında asılı kalmasını emreder (s. 100). Bir yandan: “Keşke o da savaş meydanında ölseydi; ona kıymak çok zor.” der; öte yandan cenazesinin hükümdarlara layık bir şekilde kaldırılmasını emreder ve onun cenaze namazına katılır (s. 99).

2.1.5. İstişareye önem vermesi: Yusuf Kenan’ın *Yavuz Sultan Selim ve İttihâd-ı İslâm Siyaseti*’nde Yavuz Selim, Ankara’dan gelen Malkoçzade Hasan Bey’den, Şah İsmail’in adamlarının Ankara’ya kadar geldiği ve halkın din ve mezhebini değiştirmeye çalıştığını öğrenir. Bunun üzerine Doğu’ya, Şah İsmail üzerine sefere karar verir. Ancak: “Milletin vekilleri ve vezirleri ne fikirdedir?” diye şeyhülislâmı, sadrazamı ve diğer yöneticileri toplantıya çağırır (s. 32). Bu toplantıda Hersekzade, Dukakinzade, Sekbanbaşı, Sinan Paşa, Zembilli fikirlerini ifade eder, sefer yapıp yapılmaması konusunda uzun uzun tartışılır, sonra karar alınır (s. 35-38).

Caner Arabacı'nın *Yavuz Selim* adlı eserinde Yavuz Selim, Şah İsmail üzerine yapılacak seferin görüşülmesi için Divan'ın toplanmasını ister. Divanda Hadım Sinan Paşa, Hersek Ahmet Paşa, Yunus Paşa, Yeniçeri Abdullah, Ferhat Paşa, İdrisi Bitlisi, Zembilli Ali Cemali Efendi, Tacizade Cafer Çelebi konuyu uzun uzun tartışır (s. 23-29). Yavuz Selim, biraz suskun kalan, fikirlerini ifade etmekte tereddüt eden vezir, paşa ve devlet büyüklerine: "Divandır bu! Yüce Osmanlının, devlet yükünü taşıyanların konuşma yeri! Divandır bu! Devleti için baş koyanların her şeyi göze alarak düşündüklerini söyleme meydanı." (s. 26) ikazında bulunarak herkesin fikrini öğrenmeye ne kadar önem verdiğini ortaya koyar. Yavuz Selim, Anadolu'daki kırk bin Şah İsmail taraftarına ne yapılacağını sorduğunda, cevap vermeyen Hersek Ahmet Paşa'ya kızar, şöyle der:

"Biz de insanızdır. Elbet hatalarımız olacaktır. Sizin fikirlerinizi niçin sorup öğrenmek isteriz. Bütün gayretimizin sebebi şu ki, başta biz hatalarımızı en aza indirelim. Elbet size sorduğum konularda bizim de bir fikrimiz vardır. Sizin düşüncelerinizi dahi alıp en doğru karara varmak isterim... İstişare ehli olanlar görüşlerini korkmadan söylemeye mecburdurlar. Değilse istişare değil dalkavuk ehli olurlar... Kararın en doğrusunu verme sancısıyla sancılanırım paşa." (s. 30).

Yavuz Selim, Mısır üzerine sefer kararını kendi zihninde alır. Sonra divanı toplayarak bütün devlet görevlilerinin görüşlerini öğrenir, bir tartışma ortamı oluşturarak fikir teatisinde bulunur (s. 55-58).

Turan Oflazoğlu'nun *Yavuz Selim* adlı eserinde Osmanlı ordusu Doğu seferinde iken günlerce Şah İsmail'in ordusu ile karşılaşmayı bekler. Nihayet Şah İsmail'in ordusu görünür. Yavuz Selim, Piri Paşa, vezirler, Sinan Paşa ile hemen hücumla geçilmesi veya ertesi günün beklenmesi hususunu istişare ederler (s. 64-65). Mısır üzerine sefere çıkılacağına bu seferin zorlukları ve sakıncaları Divan'da tartışılır (s. 81-82).

2.1.6. İyi bir hatip olması: Yusuf Kenan'ın *Yavuz Sultan Selim ve İttihâd-ı İslâm Siyaseti*'nde Yavuz Selim, ordusunun başında Erzincan'a gelir. Uzun süre burada bekler, fakat Şah İsmail'in ordusu ile bir türlü karşılaşmaz. Amir rütbesindeki bazı askerler ile Yeniçeriler uzun süredir savaşılabilecek bir rakip bulamamaktan rahatsız, huzursuz olur, İstanbul'a geri dönmek için ayaklanır. Yavuz Selim askerlere hitaben yaptığı ve hitabet gücünü gösteren aşağıdaki konuşma ile yeniçerileri yatıştırır. Böylece ayaklanma bastırılır:

“Size bu geri dönme fikrini telkin edenler vatan ve milletin düşmanı olan hainlerdir (s. 51). Ben de evlat ve ıyalimi bırakarak buralara geldim. Babam gibi bütün ömrümü sarayda geçirmesini ben de bildirdim. Ecdadımızın ruhlarında bize yükselen bir seda var: Ölüünüz, Osmanlılığın namusuna haysiyetine leke sürdürmemek için ölüünüz, ölüümü severek ölüünüz (s. 52). Ecdadımızın kırk kişilik iki salla Anadolu’dan Gelibolu’ya geçtiklerini pek cüzi bir zamanda Balkanlara kadar yayıldıklarını göz önünde tutmalıyız. Ecdadımız gibi hiçbir şeyden yılmaz, ölüümden korkmaz milletin selameti için dünyanın öbür ucuna kadar yürür, aç yatar, susuz kalkar hatta ölüüme katlanır Osmanlıoğlu Osmanlıyız. Ben sizi sizden daha ziyade düşünürüm. Eğer büyüklerinize itaat etmezseniz Allah sizden razı olmaz (s. 53). Düşmanımızın saflarına yaklaştığımız için korkudan mı geri dönmek istiyorsunuz. Bir Osmanlı neferi korkak kedi gibi kaçmaz (s. 70). Şimdiye kadar hangi bir muharebede bir Osmanlı neferinin kaçtığı görüldü. Siz şerefimizi ayaklar altına almak, düşmanımıza Osmanlılar bizim gölgelerimizi görmeden kaçtılar demek mi istiyorsunuz? Sizin böyle düşmanınızı görmeden kaçtığımızı bilirse bütün o şehitler bütün ecdadınız size lanet eder (s. 71).

Caner Arabacı’nın *Yavuz Selim* adlı eserinde aynı yerde, yani Erzincan’da, ordusunda ikinci defa İstanbul’a dönmek için çıkan ayaklanmayı:

“Asker kıyafetli korkaklar! Emrimde kahramanlık gösterip yiğitlik ederek övünmek isterken şimdi böyle mi yapmaya kalktınız. Askerlikte itaat, komutanlarına karşı çıkmaktan mı ibarettir. çoluğunu-çocuğunu, karısının kucağını harp meydanına tercih edenler geri dönsünler...”

diye başlayan bir konuşma ile bastırır (s. 38).

2.1.7. *Adil davranması*: Yusuf Kenan’ın *Yavuz Sultan Selim ve İttihâd-ı İslâm Siyaseti*’nde Doğu’ya, Şah İsmail üzerine sefer yapılmasının tartışıldığı divan toplantısında Yavuz Sultan Selim Divan azalarına şunu söyler: “Değil Müslümanlar arasında, Müslümanla Müslüman olmayan arasında bile kan dökülmesini istiyorsam Allah’ın gazabı üzerime olsun” (s. 38). Yavuz Selim’e göre ortada bir sebep yokken kan dökmek isteyen hükümdar canavar tabiatlıdır. Eğer milletin izzet-i nefsi kırılırsa, hakkı bir millet tarafından payımal olursa, tehlikeyi kandan başka şeyle temizlemek imkânı olmazsa ancak o zaman kan dökülebileceğine inanır (s. 38).

Yavuz Selim, Şah İsmail'i yenip Tebriz'i fethettikten iki gün sonra iki önemli olay olur. Kevser Kadın adlı biri ağlar vaziyette Yavuz Selim'in huzuruna çıkar. Yavuz Selim'e, eşini kaybettiğini, üç çocuğu ile ortada kaldığını, on beş kadar Osmanlı yeniçerisinin bağına girerek yemişlerini ve sebzelerini berbat ettiklerini, kendisini ölümle tehdit ettiklerini söyler. Yavuz Selim'den acıma ve merhamet diler (s. 75). Yavuz Selim: "Biz şeriatı ve namus-ı milleti muhafaza için harp etmek maksadı ile yola çıktık. Bazı cahiller ve vicdansızlar bunu unuttu" der. Piri Mehmet Paşa, Yavuz Selim'e, Dilaver Ağa adlı bir başka kişinin daha yeniçerilerden şikâyetçi olduğunu söyler. Yeniçeriler, Dilaver Ağa'nın ağılına girerek koyunlarını almışlardır. Koyunları alan-çalan Osmanlı yeniçerileri: "Bari beş on tanesini al, hepsi benim değil" diyen Çoban Ali'ye: "Biz buraları aldık, ne var ne yok bizim oldu, buranın insanları bile bizim oldu" der (s. 77). Yavuz Selim, Kevser Kadın ve Dilaver Ağa'nın şikâyet ettiği yeniçerilerin bulunup huzuruna getirilmesini ister. Yeniçeriler getirilir. Kevser Kadın kendisini ölümle tehdit eden yeniçerinin Hasan isimli yeniçeri olduğunu teşhis eder. Hasan, daha önce Osmanlı ordusu Erzincan civarında Şah İsmail'in ordusu ile karşılaşmayı beklerken yeniçerileri İstanbul'a geri dönme konusunda kışkırtan biridir (s. 79). Koyunları çalan da yine yeniçerileri isyana teşvik eden bir askerdir. Yavuz Selim, yeniçeriler teşhis edildikten sonra onları cellatlarına teslim ettirip sekbanbaşına ve ortabaşlarına hitaben şunları söyler:

"Ağalar sizler çadırlarımızda rahat rahat uyurken eğlenirken dışarıda ne edepsizlikler oluyor ne yağmalar yapılıyor. İcap ederdi ki yeniçeriler herkesin malını kendi malları gibi saklasınlar, korusunlar. Herkese Osmanlılar hakikaten sevinecek doğru insanlarmış dedirsinler... (s. 80). Bunlar bütün orduya ibret olmak için cellada verilecektir. Ben çaldıran Muharebesinin bittiği dakika söyledim: Buraya niçin geldiğimizi asla hatırdan çıkarmayınız. Kimsenin malına, ırzına el uzatmayınız. Bizim maksadımız İslâmîğin Osmanlılığın ihyasıdır. Yoksa uluorta yağmacılık değildir." (s. 81).

Caner Arabacı'nın *Yavuz Selim* adlı eserinde Çaldıran Savaşı öncesinde devlet bir tüccardan borç para alır. Tüccar, savaş sonrasında ödenecek bu para ile ilgili görüşmek için defterdar Şemsi Bey'in yanına gelip savaş öncesinde verdiği borç parayı almak istemediğini söyler. Buna karşılık oğlunun

askere alınmasını (acemioglularını arasına) ister. Şemsi Bey, tüccarın bu arzusunu Yavuz Selim'e iletir. Yavuz Selim buna çok öfkelenir ve şöyle der:

“Bre bu ne biçim bir istektir ki defterdarımızın ağzından duyarız. Asker alma işi, Kanun-ı Kadim'e göre yapılır. Siz ise bana kanunun bozulmasını teklif edersiz. Benim temiz askeri düzenimin bozulmasına yol açarsız. Ne için? Biraz altın paranın hatırına. Billah rızam yoktur...”
(s. 48).

İpek ticareti yasağına uymayan İranlı tüccarların idam edilmesini emreden Yavuz Selim Zembilli Ali Cemali Efendi'nin: “Bu şer-i şerife uymaz.” diyerek yaptığı itirazdan sonra onların idam kararını kaldırır (s. 49-52).

2.1.8. *Hocaya-âlîme-sanatkâra-büyüklere saygı göstermesi; onlara değer vermesi:* Yusuf Kenan'ın *Yavuz Sultan Selim ve İttihâd-ı İslâm Siyaseti*'nde, Ankara'dan gelen ve Şehzade Ahmet'in Yavuz Selim üzerine saldırmak için hazırlık yaptığını haber veren mektubu Yavuz Selim okuması için hocası Hilmi Efendi'ye verir. Hilmi Efendi padişaha yazılan bir mektubu okumakta, buna hakkı olmadığını düşünerek, tereddüt gösterir. Yavuz Selim, Hilmi Efendi'ye: “Mademki Hoca Hilmi Efendi Sultan Selim'in hocasıdır, elbette hakkı vardır.” der (s. 31).

Caner Arabacı'nın *Yavuz Selim* adlı eserinde Yavuz Selim, ilk defa görüştüğü ve tahta çıkacağı toplantıda babası II. Beyazıt'ın elini öper. Babası, padişahlığını kutladıktan sonra Yavuz Selim'in elini öpmek ister. Yavuz Selim buna izin vermez: “Padişah bile olsa evlada atasının elin öpmek, öğüdün dinlemek düşer.” der (s. 15).

Ferhat Paşa ile Piri Mehmet Paşa kendi aralarında konuşurlar: Ferhat Paşa, Piri'ye: “Koca Mustafa Paşa, Dukakinoğlu Ahmet Paşa, Hemdem Paşa'nın sırası ile devlet işlerinden dolayı başlarını cellada verdiklerini” söyler. Sadrazam Piri Paşa, Ferhat Paşa'ya onlarla aynı akıbete uğramaktan çekindiğini söyler. Onlar konuşurken Yavuz Selim içeri girer. Ne konuştuklarını sorar. Piri Paşa konuştuklarını aynen aktarır. Bunun üzerine Yavuz Selim: “Senin başını koparmak kolay şeydir, lakin yerini dolduracak adam bulamam Piri.” der (s. 70-71).

Oyunda iki karakter olan Yeniçeri Abdullah ile Serdengeçti Ali konuşurken bir olay nakledilir. Mısır seferi sırasında İbn-i Kemal'in atının ayağından sıçrayan çamur Yavuz Selim'in kaftanına bulaşır. Padişahın İbn-i

Kemal'e karşı nasıl davranacağını herkes endişe ile merak eder. Fakat Yavuz Selim: "Bir âlimin atının ayağından sıçrayan çamur bana şeref verir. Öldüğüm zaman bu çamurlu kaftanı sandukamın üstüne koysunlar." (s. 67) der.

Turan Oflazoğlu'nun *Yavuz Selim* adlı eserinde Yavuz Selim tebdil-i kıyafetle Mısır'da hayalci oyununu (Karagöz-Hacivat) seyrederek Oyunda anlatılanlar Yavuz Selim ile Mısır'ın yenik hükümdarı Tumanbay üzerinedir. Yavuz Selim büyük bir sabır ve olgunlukla oyuncuları dinler. Sonunda şehzadesi Süleyman'ın da eğlenerek hayalcileri seyretmesi için hayalcileri İstanbul'a götürmeye karar verir. Ardından musahibi Hasan Can'a şunları söyler: "Bu oyuncularla birlikte, değerli başka sanatçılar da gelsin İstanbul'a; güzellik üretenler başkentimizde çoğalsın da kentnin güzellikleri dahi artsın. Güzel yaşamak, güzel yaşatmak için çaba harcıyoruz biz." (s.104-105).

Oğlu Şehzade Süleyman'la konuşurken: "Şiir söyle, şiir yaz Süleyman; çünkü bu varlık tahtında oğlum, yalnız o sihirli sözlerdir elimizde kalan." der (s. 113).

2.1.9. *Verdiği karardan dönmemesi*: Yusuf Kenan'ın *Yavuz Sultan Selim ve İttihâd-ı İslâm Siyaseti*'nde Yavuz Selim ordusu ile Erzincan'dadır. Uzun süredir burada beklemesine rağmen savaşaacağı Şah İsmail'in ordusu bir türlü karşılaşamaz. Bazı askerler uzun süredir savaşacak bir rakip bulamamaktan rahatsız, huzursuz bir halde: "Niçin buralarda bekliyoruz, erzakımız, suyumuz yok" yollu itirazlar dile getirir. Askerler açlık, susuzluk ve zorluklardan şikâyetçidir. Aynı şekilde düşünen Hemdem Paşa, Yavuz Selim'e: "Önümüzde düşman, ardımızda kuvvet ve asker yok diyor yeniçeriler" deyince Yavuz Selim ona: "Eğer ben kumandan ve padişah isem yeniçeriler benimle gelip benimle ölecekler" der (s. 45). Yavuz Selim, Sinan Paşa ile konuşurken ona önemli bir arzusunun söylediği: "İsterdim ki Osmanlılığın şevketini azametini temsil eden şu ordu benim emrim, benim zorum, benim nasihatlerim olmadan bile ileri atılmak istesin." (s. 67).

Caner Arabacı'nın *Yavuz Selim* adlı eserinde Yavuz Selim, sadrazamlığa kimin getirileceği konusuna dair fikrini Hasan Can'a söyler. Hasan Can, Yavuz Selim'e Hocasade'nin de sadrazam olabileceğini ifade edince Yavuz Selim onun ilmiyeden geldiği için idare işlerini yapamayacağını söyler. Hasan Can ilk önerisi Hocasade kabul görmeyince Piri Paşa'yı sadrazamlığa önerir (s. 64).

Turan Oflazoğlu'nun *Yavuz Selim* adlı eserinde Yavuz Selim tahta oturduktan sonra yeniçerilere yaptığı konuşmada şunları söyler:

“Aklınız fikriniz zevk ü safada ise eğlenip günü gün etmekte ise açıkça söyleyin, bu tahtı hemen boşaltıp giderim, siz de başka bir baş bulursunuz kendinize.” (s. 48).

Osmanlı ordusu Şah İsmail'in ordusu ile karşılaşamayınca Osmanlı ordusunda geri dönme arzusu baş gösterir. Neredeyse bütün paşalar böyle düşünür. Bu isteklerini, Yavuz Selim'e söyleyemezler. Sarayda padişahla beraber büyüyen Hemdem Paşa'dan bunu padişaha söylemesini isterler. Hemdem Paşa diğer bazı paşaların huzurunda Yavuz Selim'e durumu arz eder. Yavuz Selim'e: “Bütün paşalar dönmeyi düşünüyor.” der. Yavuz Selim: “ölmek var dönmek yok” der. Yavuz Selim'in: “Sen ne düşünüyorsun” sorusuna Hemdem Paşa'dan: “Ben de aynısını düşünürüm.” (s. 61) cevabı gelince Yavuz Selim: “Alın bunu. Düzenin bozulduğu yerde hiçbir şey barınamaz” (s. 62) diyerek Hemdem'i öldürtür. Seferden dönmek isteyen yeniçerilere yaptığı konuşmada: “Gidecek kimse yoksa ben kendim giderim.” (s. 63) der.

Mısır seferi öncesinde sefer tartışılırken Tih sahrası ve Sina çölü de geçileceğinden II. Vezir: “Cengiz Han da Timur da göze alamamışlar bu çölü aşmayı. Onlar da büyük cihangirdiler, koca bir orduyu kumlara gömmesek.” der. Yavuz Selim sefere karşı çıktığı için II. Veziri öldürmelerini isteyerek baltacılar verir (s. 90-91). Mısır seferi dönüşünde, Piri Mehmet Paşa'yla sadrazamlık üzerine konuşurlar. Yavuz Selim, Piri Paşa'ya:

“Sadrazamlık için iki aday var: Zeynel Paşa ve sen. Birinci aday bu makama layık değil, ikinci adaya gelince... Onu çok sevdiğim için getirmek istemiyorum bu makama. İnsanlık hali bir hata yaparsın, kaybederim seni. Çünkü sadrazamın hata işlemesi ölmesi demektir. Ne dersin.” (s. 108)

der. Piri Mehmet Paşa bu sözler üzerine: “boynunun kıldan ince olduğu” cevabını verir.

2.1.10. Acılara dayanabilmesi: Caner Arabacı'nın *Yavuz Selim* adlı eserinde Yavuz Selim ordunun Batı'ya yapacağı sefere katılabilmek için kendisine büyük acı veren sırtındaki çibandan kurtulmak ister. Musahibi Hasan Can'dan çibanı sıkmasını ister. Hasan Can: “Olgunlaşmamış sultanım. Hem büyük hem de pek sert. Bir hekime görünseniz.” deyince sert bir

hareketle kaftanını giyer ve şöyle der: “Bre sen bizi dayanma gücü tükenmiş bir çelebi mi zannedersin.” (s. 75). Aynı sahne Turan Oflazoğlu’nun *Yavuz Selim* adlı eserinde de bulunur. Yavuz Selim sırtındaki çibani musahibi Hasan Can’a söylemeden bir tellağa siktirir. Hasan Can, Yavuz Sultan Selim’e: “Ateşten beterdir bu, bütün varlığını tehlikeye sokabilir, Efendimiz; yanıkara derler buna, yani Şirpençe. Patlatılınca, azabilir.” der. Bunun üzerine Yavuz Selim: “Kudursun isterse.” (s. 125) diyerek aldırış etmez.

2.1.11. Mütevekkil olması: Caner Arabacı’nın *Yavuz Selim* adlı eserinde Yavuz Selim, Doğu seferi öncesinde Şehzade Süleyman’a nasihatte bulunurken: “Ahirette hesap vereceğini unutarak hiçbir şey yapma.” (s. 34) der. Şehzade Süleyman babasına: “fazlaca ahiretten bahsettiğini” söyleyince Yavuz Selim: “Elbet ahiretle ilgileniriz. Sen bilmez misin ki dünya ahiretin tarlasıdır.” der (s. 34). Batı seferi sırasında Sırtköy’de Yavuz Selim’in sırtındaki şirpençe iyice azar. Yanındaki musahibi Hasan can çok üzgündür, çünkü ne olacağı bellidir. Yavuz Selim: “Hasan Can, bu ne haldir?” deyince, Hasan Can: “Tanrı’ya yönelme, mutlak varlıkla bir olma halidir.” der. Bunun üzerine Yavuz Selim: “Şimdiye dek kiminle bilirdin bizi.” der (s. 127). Aynı sahne aynı cümlelerle Turan Oflazoğlu’nun *Yavuz Selim* adlı eserinde de bulunur.

2.1.12. Gösterişi sevmemesi: Caner Arabacı’nın *Yavuz Selim* adlı eserinde, Doğu seferi öncesinde oğlu Şehzade Süleyman’a tembihatta bulunmak ve devleti ona emanet ettiğini bildirmek için huzuruna çağırır. Şehzade Süleyman’ın büyük, gösterişli, parıltılı kıyafetlerle yanına geldiğini görünce ona şunları söyler:

“Ben ihtişamı, gücü-kudreti dışta, kılıkta görmem. Özde şahsiyette görürüm. Şam kumaşından kavuk, Bursa ipeklisinden sarık sence ne kadar kişilik sahibidir. Sen ki benim biricik oğlumsun. Devlet adamlığına böyle, başkalarını kendine elbisenle hayran bırakarak mı hazırlanırsın. Bak oğul, alt kademedeki insanların gösterişli giyinmeleri, padişahlara hoş görünmek içindir. Ya sen ya biz oğul, kime hoş gözükme mecburiyetindeyiz.” (s. 34).

Hasan Can, Mısır zaferi dönüşünde, Yavuz Selim’e, İstanbul halkının kendisini, Üsküdar’dan Topkapı’ya kadar gösterilerle karşılamak istediğini söyler. Yavuz Selim bunu:

“Olmaz Hasan Can. Utanırım. Hakk’tan sıkılırım. Hem bu şehri İstanbul’a fatihi olan cennetmekân dedem Sultan Mehmet Han ancak böyle bir girişi hak etmiştir. Biz onun çizdiği yolda henüz bir adım ileri gidebildik... Bilirsin bir başıma düşman ordusuna dalmayı göze alırım. Amma bu tip gösterişten sıkılırım.” (s. 65-66).

diyerek reddeder.

Turan Oflazoğlu’nun *Yavuz Selim* adlı eserinde Yavuz Selim iki yıl süren Mısır seferinden İstanbul’a döner. Halkın haberi olmadan Anadolu yakasından Avrupa yakasına geçer. Piri Mehmet Paşa ile konuşurlarken Piri Paşa, Yavuz Selim’e: “Sizi yeniden görmek mutluluğun doruğuna çıkardı kulunuzu; ama siz kimseye görünmeden saraya girince, İstanbul halkı yoksun kaldı bu saadetten.” der. Yavuz Selim: “Gösterişten hazzetmem. Yapmak zorunda olduğum şeyleri yapmaktayım ben. Halk askerine alkış tutsun yeter. Bir seferin bitmesi yeni bir seferin başlaması demektir bizim için.” (s. 108) der.

3. Her Bir Eserde Öne Çıkan Yavuz Sultan Selim Karakteri:

Bu bölümde Yavuz Sultan Selim’i anlatan tiyatro eserlerinin her birinde onun öne çıkarılan özellikleri üzerinde durulacaktır.

3.1. *Yavuz Sultan Selim ve İttihâd-I İslâm Siyaseti:*

3.1.1. *Tedbirli davranması:* Osmanlı ordusunun Doğu seferi sırasında yeniciler, İstanbul’a dönmek için büyük bir isyan çıkarır. Yavuz Selim askerlere hitaben yaptığı etkili bir konuşma ile bu isyanı bastırır. Yeni bir isyan kalkışmasını çarçabuk öğrenmek için, geceleri, yeniceri çadırlarının arasında ve etrafında dolaşır (s. 58).

3.1.2. *Felsefi meseleler üzerine düşünmesi:* Yavuz Selim sürekli kendi askeri, ordusu ve gücü ile övünen Şah İsmail üzerine Doğu seferine çıkar. Şah İsmail bir türlü Osmanlı ordusunun karşısına çıkmaz. Bunun üzerine Yavuz Selim şunları düşünür:

“Neden bu kainatta daima değişme var. Bugün dünyalara hükmeden azametli bir hükümet beş on senenin içinde uçurumlara, sürükleniyor,

mahvoluyor, mümkariz oluyor. Bir vakitler fikir ve dehalarının nurlarıyla kâinatı aydınlatan dâhileri yetiştiren iklimler bugün derin bir cezalet karanlığı içinde sönük, olgün bir hayat geçiriyor.” (s. 74).

Yavuz Selim fethedilen Tebriz topraklarında bazı Osmanlı askerlerinin haksızlık-hırsızlıklar yaptığını öğrenir, zihninden şunları geçirir:

“Bilmem ki insanlar yekdiğerinin mal ve namuslarını kendi mal ve namusları kadar muhafazaya mecbur olduklarını ne vakit öğrenecekler. Bilmem ki ne zaman şu sefil kürede esaslı bir sükûnet ve ahenk hüküm sürecek. Acaba bu kürrenin mukadderatı hep sefalet hep sefâhet hep zulüm ve vahşet mi” (s. 78).

3.2. Yavuz Selim (Caner Arabacı):

3.2.1. *Sır saklaması:* Mısır seferi dönüşünde İstanbul’da ordunun sefere hazır olması emrini verir. Fakat Osmanlı ordusunun nereye gideceğini kimse bilmez. Divan toplantısı öncesinde Mustafa Paşa, Piri Mehmet Paşa, Ferhat Paşa muhtemel seferin nereye yapılabileceğini kendi aralarında tartışır (s. 71-73). Yavuz Selim divan toplantısına katılır. Ordunun Batı’ya sefer edeceğini söyler, ama tam olarak hangi ülkeye olduğunu yine söylemez (s. 73).

3.2.2. *Emre itaate önem vermesi:* Osmanlı ordusu Batı’ya sefer yapacaktır. Seferden önce Kaptan Paşa’ya ait gemi kös vurup yelken açar. Yavuz Selim bunu duyunca çok kızar ve Piri Mehmet Paşa’ya: “Biz askerde itaatsiz baş görmek istemeyiz.” der ve onun kellesinin vurulmasını emreder. Bunun üzerine Piri Mehmet Paşa, Kaptan Paşa’ya yeni geminin hızı ve hareket kabiliyetini ölçmek için seyre çıkmasını kendisinin emrettiğini söylemesi üzerine Yavuz Sultan Selim bundan vazgeçer (s. 73).

3.3. Yavuz Selim (Turan Oflazoğlu):

3.3.1. *Devamlı fetih düşüncesine sahip olması:* Yavuz Selim bulunduğu yerde oturup beklemenin insana bir fayda getirmeyeceğine inanır. Eğer dedesi Fatih Sultan Mehmet olduğu yerde beklemiş olsa İstanbul Türk diyarı olamayacaktır (s. 18).

3.3.2. *Sadakate önem vermesi*: Çaldıran Savaşı'nda Şah İsmail'in ordusu dağılır. Bu sırada Şahın komutanlarından Mirza Sultan Ali, Yavuz Selim'in ordusuna: "Şah benim, teslim oluyorum" diyerek teslim olur. Şah İsmail'e savaş meydanından kaçmak için zaman kazandırır. Mirza Sultan Ali'nin gerçek niyetini öğrenen Yavuz Selim, Mirza Ali için: "Hükümdarına sadık bir askermiş, ona ilişilmesin, hatta hoş tutulsun." der (s. 68). Bir anlamda etrafında bulunan askerlere nasıl davranmaları gerektiğini gösterir.

3.3.3. *Türkçe konusunda duyarlı olması*: Şehzade Süleyman, babası Yavuz Selim'in huzuruna çıkar. Yavuz Selim bu sırada Kâbusnâme'yi okumaktadır. Şehzade Süleyman'a Kâbusnâme hakkında bazı bilgiler verir: "Ulu ceddimiz Murat Han, nur içinde yatsın, Mercimek Ahmet'e çevirtmiş "aydınlık bir Türkçe ile olsun" diyerek. Ne güzel, aydınlık bir Türkçe... Dilin aydınlığı içimizin aydınlığıdır." Bu cümleler onun Türkçe konusundaki hassasiyetini gösterir (s. 84). Kâbusnâme'den öğüt veren bazı bölümleri oğlu Şehzade Süleyman'a okur (s. 84-85).

S o n u ç

İncelememize konu olan eserlerin üçünde de Yavuz Sultan Selim'in idealleştirildiği söylenebilir. Yavuz Selim, Osmanlı Devleti'nin geleceğe daha güçlü ve emin adımlarla ilerlemesi için önce Doğu'nun kontrol edilmesini önemser. Doğu kontrol edildiğinde, Doğudaki sorunları bitirdiğinde, Batı'ya seferler başlatacaktır. Yavuz Selim'in önemli gayeleri vardır. Onların başında; İslâm'a, Osmanlı'ya, Türklüğe dolayısıyla vatana ve millete hizmet gelir. O, sıradan bir devlet kurma niyetinde değildir, bütün cihana hükmedecek bir siyaset yürütür. Devletin milletin bekası için, devlet-i ebed-müddet için babası, kardeşleri, yeğenleri ile mücadele eder. Bunu yaptığı için bazılarının kendisi hakkında olumsuz düşündüğünün, ona acımasız gözüyle baktığının farkındadır. Fakat Yavuz Selim kendisi ile baş başa kaldığında ve zaman zaman kendisine yakın hissettiği kimseler ile konuşurken nasıl büyük bir azap çektiğini söyler. O, devlet işlerini yürütürken Divan üyeleri ile mutlaka istişare eder. Verdiği karardan kolay kolay dönmez. Hocaya, âlime, sanatkâra, büyüklere saygı gösterir; onlara değer verir. Yavuz Selim, iyi yetişmiş bir hatiptir. Adil davranmaya çok önem verir ve adaletten şaşmaz. Allah'a inanan bir mütevekkildir. Fiziki acılara karşı çok dayanıklıdır. Şata-

fattan, gösteriden hiç hoşlanmaz. Tedbir almadan hareket etmez, zaman zaman felsefi düşüncelere dalar. Sır saklar ve emre itaate-sadakate büyük önem verir. Hükümdarlara oturduğu yerde oturmanın değil hareketin fayda getireceğini düşünür. Türkçe konusunda duyarlıdır. Bütün bu özelliklere bakılarak Türk tiyatrosunda Yavuz Selim'in ideal bir sultanda olması gereken özelliklerle tasvir edildiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- AND, Metin, *Türk Tiyatrosunun Evreleri*, Turhan Kitabevi, Ankara 1983.
- ARABACI, Caner, *Yavuz Selim*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2005.
- BUTTANRI, Müzeyyen, *Türk Edebiyatında Tarihî Tiyatro (Başlangıçtan 1950'ye kadar)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2002.
- BUTTANRI, Müzeyyen, *Türk Edebiyatında Tiyatro: Cumhuriyet Devri*. Erişim adresi: https://www.academia.edu/5556003/T%C3%BCrk_Edebiyat%C4%B1nda_Tiyatro_Cumhuriyet_Devri_Theater_in_Turkish_Literature_The_Republican_Era_M%C3%9CZEYYEN_BUTTANRI. (Erişim Tarihi: 10.11.2018)
- DEMİR, Fethi, *1982 Sonrası Türk Tiyatro Edebiyatı*, Mitos Yayınları, İstanbul 2016.
- ENGİNÜN, İnci, *Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007.
- GÜR, Alim; ENGİN, Ertan (ed.), *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2016.
- KARACA, Nesrin, "Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu ve Oyun Yazarlığı", GÜR, Alim; ENGİN, Ertan (ed.), *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2016, s. 641-688.
- KAYGANA, Mehmet, *1923-1940 Arası Konusunu Türk Tarihinden Alan Tiyatrolar*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2002.
- OFLAZOĞLU, Ahmet Turan, *Yavuz Selim*, İz Yayıncılık, İstanbul 2010.
- ORTAYLI, İlber, *Geleceğe*, Ufuk Kitapları, İstanbul 2001.
- ÖNERTOY, Olcay, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Tiyatro*. Erişim adresi: <https://savaska.files.wordpress.com/2009/03/cumhuriyet-donemi-turk-edebiyatinda-tiyatro.pdf>. (Erişim Tarihi: 20.11.2018)

- ŞENGÜL, Abdullah, *Konusunu Türk Tarihinden Alan Dramalar -Başlangıçtan Cumhuriyete Kadar*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum 1998.
- ŞENGÜL, Abdullah, *Cumhuriyet Döneminde Tarihî Tiyatro*, Alp Yayınevi, Ankara 2008.
- ŞENGÜL, Abdullah, *Türk Tiyatrosunda Tarih*. Erişim adresi: http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYA-TI/abdullah_sengul_turk_tiyatrosunda_tarih.pdf. (Erişim tarihi: 28.11.2018)
- YUSUF KENAN, *Yavuz Sultan Selim ve İttihâd-ı İslâm Siyaseti*, Mithat Paşa Sanayi Mektebi Matbaası, İstanbul (t.y.)

“SELİM I IN TURKISH THEATRE”

Abstract

In Turkish literature, the theater in the Western sense which has a stage with certain decors, curtain and written text is seen after Tanzimat. After the first examples given inexpertly, founding of the Darülbeydi and the great importance given by the Republic to the theater lead to the development of both in terms of technical aspects and the number of writers to its present state. Turkish theater which has a history of nearly one hundred and fifty years has very small number of texts about Turkish history. The important subject matters in Turkish history such as the establishment and the fall of Gokturks, Orkhon Inscriptions, the establishment and the fall of the Uighurs, the Karahans, the distribution of the Turks in Asia, the Battle of Malazgirt, the Seljuks, the Battle of Ankara, the conquest of Istanbul, the issue of the Caliphate, the siege of Vienna, the Tulip Era, Westernization studies, the dualities that emerged in the Tanzimat period and in Turkish life, the First World War, the Korean War, the Cyprus Operation and the khan-sultans-heroinism-defeats-successes-failures around these historical subject matters have been told very little. Selim I, the ninth Sultan of the Ottoman Empire, grandson of Mehmet the Conqueror II, son of Beyazıt is the father of Süleyman the magnificent. He has a distinguished place in the Ottoman-Turkish history. He moved the Caliphate institution to the Ottoman Empire and expanded the lands of Ottomans. Nevertheless, Selim I has been told and treated very little in the Turkish theater. In this study, three theater plays about Selim I that were published as books were discussed. In this study, the character traits of Selim I are tried to be specifically determined by examination of all the three works; first at least two of them that commonly bring forth his same character traits and then each work seperately.

Keywords

Selim I, Turkish theatre, history, theater plays.